

حمد باد ملکی را که ملک هردو جهان در تصرف اوست.

جزوه درسی : سازمان تجارت جهانی **World Trade Organization**

استاد مربوطه: جناب آقای دکتر نعناکار

به کوشش: یاشار طاهری

تاریخچه تشکیل سازمان تجارت جهانی

در سال 1945 به پیشنهاد آمریکا در مورد نظام اقتصادی بین‌المللی (گسترش تجارت بین‌المللی و اشتغال) شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل نیز در سال 1946 کنفرانسی را برای بررسی و تحقق در مورد مسائل اقتصاد بین‌الملل تشکیل داد. در سال 1947 دو دسته مذاکرات در دو کنفرانس جداگانه همزمان در ژنو آغاز شد. در یکی از کنفرانس‌ها طرح سازمان جهانی تجارت تهیه و تنظیم شد و در کنفرانس دوم مذاکراتی در زمینه مزایا و معافیت‌های گمرکی انجام شد.

در کنفرانس اول که قصد تشکیل سازمان جهانی تجارت را داشت در اثر مخالفت‌های کشورهای در حال توسعه با شکست روبرو شد. علت مخالفت این کشورها آزادی وسیعی بود که قدرت‌های صنعتی در چارچوب سازمان مذکور در زمینه تجارت بین‌المللی می‌یافتند.

کنفرانس دوم که در زمینه مسائل گمرکی بحث و گفتگو می‌کرد با نتیجه مثبتی به کار خود خاتمه داد. در این کنفرانس مقرر شد تا زمانی که سازمان تجارت جهانی تشکیل نشده است موافقت‌نامه‌های چندجانبه‌ای در زمینه مسائل گمرکی بین کشورهای جهان منعقد شود. بدین منظور موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت در سال 1947 به امضاء 23 کشور مهم تجاری جهان رسید. این موافقت‌نامه از اول ژانویه 1948 لازم‌الاجرا شد و به عنوان قانون بین‌المللی تجارت به شمار می‌آید و مشتمل بر 37 ماده و تعداد زیادی فهرست و ضمیمه بود.

از سال 1948 تا 1994، موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) قواعدی را برای بخش زیادی از تجارت جهانی وضع کرد و در طول این دوره رشد بازرگانی بین‌المللی از نرخ بالایی برخوردار بود. این سازمان بسیار خوب استقرار یافت اما در طول 47 سال یک سازمان و موافقت‌نامه موقتی بود. نحوه فعالیت گات تاکنون انجام مذاکرات تجاری به منظور کاهش و الزام‌آور نمودن محدودیت تعرفه‌های گمرکی و دیگر موانع تجاری موجود بر سر راه مبادلات بین‌المللی بوده است به طوری که از سال 1947 تا به امروز نه دور مذاکرات علاوه بر نشست‌های سالانه بین کشورهای عضو بعمل آمده است.

نرخ بالای بیکاری و بسته شدن مداوم کارخانه‌ها، دولتهای اروپای غربی و آمریکای شمالی را بر آن داشت تا ترتیبات دوجانبه مشارکت در بازار را با رقبا در پیش گیرند و برای حفظ تجارت یارانه‌ها را دنبال کنند. در ابتدای دهه 1980 تجارت جهانی مهمتر و پیچیده‌تر از 40 سال قبل شده بود. جهانی سازی اقتصاد در راه بود، تجارت خدمات که در مقررات گات وجود نداشت، مورد علاقه بسیاری از کشورها قرار گرفته بود و سرمایه‌گذاری بین‌المللی افزایش یافته بود. توسعه خدمات به مسائلی همچون افزایش تجارت جهانی کالاها وابسته شده بود. مذاکرات دور اروگوئه طولانی‌ترین و جامع‌ترین دور مذاکرات تا به امروز بوده است که هفت سال به طول انجامید و موافقت‌نامه مقدماتی آن در 15 آوریل 1994 توسط اعضاء امضاء گردید. در انتهای دور اروگوئه 123 کشور

شرکت داشتند و تقریباً همه مسائل تجاری را در برمی گرفت. این دور بزرگترین مذاکره تجاری تا آن زمان بود و شاید بتوان گفت بزرگترین مذاکره در نوع خود در تاریخ است.

باید توجه داشت که موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت ابتدا دو چیز بود. یکی موافقتنامه‌ای بین‌المللی که در آن مقرراتی برای هدایت تجارت بین‌الملل وجود داشت و دیگر سازمانی بین‌المللی که بعدها ایجاد شد تا از موافقتنامه حمایت کند.

سازمان تجارت جهانی به شکل کاملتری از درون گات بیرون آمد. گات موقت بود، موافقتنامه عمومی هرگز در پارلمانهای اعضاء به تصویب نرسید و هیچ شرطی برای تاسیس یک سازمان را در بر نداشت. سازمان تجارت جهانی و موافقتنامه‌های آن دائمی هستند. سازمان تجارت جهانی به عنوان سازمان بین‌المللی مبنای قانونی مستحکم دارد. زیرا اعضاء موافقتنامه‌های سازمان تجارت جهانی را به تصویب پارلمانهای خود رسانده و خود موافقتنامه‌ها بر نحوه عمل سازمان تجارت جهانی ناظر و حاکم هستند. سازمان تجارت جهانی دارای اعضاء است در حالی که گات دارای طرفهای متعاقد بود و این ویژگی گات را به عنوان یک متن قانونی زیرسؤال می‌برد. گات با تجارت کالا در ارتباط بود در حالی که سازمان تجارت جهانی خدمات و دارائیهای فکری را هم پوشش می‌دهد. سیستم حل اختلاف سازمان تجارت جهانی سریع‌تر و خودکارتر از سیستم قدیمی گات است و اجرای احکام آن نمی‌تواند متوقف شود. مفاد موافقتنامه 38 ماده‌ای گات جهت عضویت کشورها در سازمان تجارت جهانی ملحوظ گردید لذا کشورهایی که داوطلب عضویت در سازمان تجارت جهانی هستند به دنبال درخواست خود باید با تشکیل سه گروه کاری در سه زمینه مشخص و مرتبط زیر به مذاکره بپردازند :

- مذاکرات سیستماتیک یا چند جانبه
- مذاکرات مربوط به دسترسی به بازار
- مذاکرات مربوط به تعهدات خاص در بخش خدمات جلب رضایت دو سوم کشورهای عضو جهت عضویت کشور متقاضی در سازمان تجارت جهانی ضروری است.

چارچوب نظام تجارت جهانی بر این اساس طرح گردیده که به کشورها در ارتقاء توسعه اقتصادی‌شان از طریق بسط تجارت کمک کند. حذف تعرفه‌ها و دیگر موانع تجارت در خلال مذاکرات میان اعضاء به عنوان راهکار بسط تجارت مورد پذیرش واقع شده است. دسترسی به بازار به مفهومی که سازمان تجارت جهانی مد نظر دارد، در مورد کالاها از طریق اقدامات مرزی همچون کاهش تعرفه‌ها، رفع محدودیت‌های مقداری و دیگر اقدامات غیرتعرفه‌ای مطرح می‌گردد. هدف مذاکرات تجاری چند جانبه آزادتر کردن دسترسی به بازارها است. در مورد کالاها، شرط لازم گات آن بوده است که تعرفه باید به عنوان تنها وسیله حمایت از صنعت داخلی مورد استفاده قرار گیرد. به علاوه، تعرفه‌ها باید دو ویژگی پیش‌بینی پذیری و ثبات (در نرخ) را داشته باشند تا دسترسی به بازار به عنوان یکی از مفاهیم و اهداف اساسی موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) و در حال حاضر سازمان

تجارت جهانی تحقق یابد. پایه و اساس این سازمان بر تفکر اقتصاددانان غرب پی‌ریزی شده است. کشورهایی که در آنها ابزارهای نظام سرمایه‌داری در بخشهای مختلف تولیدی، خدماتی، پولی و مالی، اجتماعی و فرهنگی به گونه‌ای هماهنگ و تنگاتنگ تدریجاً طی پنج قرن تکامل یافته است. در حقیقت این سازمان شکل توسعه یافته چنین نظامی است که در سطح بین‌المللی مجال فعالیت و گسترش یافته است. مشکلات متعدد اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی کشورهای در حال توسعه و تعامل آنها به نحوی که هر یک زاینده و در عین حال متاثر از دیگری است پیچیده‌تر از آن می‌نماید که سهم قابل توجهی از بازار جهانی نصیب آنها شود. هر چند کشورهای تازه صنعتی شده در چند دهه اخیر راههایی برای صنعتی شدن و توسعه اقتصادی یافته‌اند و اکثریت کشورهای در حال توسعه در این مسابقه در ابتدای راهند و باید به انجام اصلاحات گوناگونی در زمینه‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی خود بپردازند تا با علم و آگاهی و اتخاذ سیاستهای مدیریتی صحیح و بلندمدت در سطح کلان، اقدام به ریشه‌کن کردن مشکلات نمایند. سیاستگذارای اقتصادی، سیاسی و بازرگانی و وقوف بر مسائل و تحولات بین‌المللی، به روز بودن اطلاعات و درک اهمیت زمان و لحظه‌ها در تصمیم‌گیری از ویژگیهای مورد نیاز بقا در دهکده جهانی عصر حاضر است. در سازمان تجارت جهانی از بدو تاسیس با توجه به شکاف رفاهی بین کشورهای در حال توسعه و صنعتی امتیازاتی برای کشورهای در حال توسعه در نظر گرفته شده است.

اهداف گات که در موافقت‌نامه تاسیس به عنوان اهداف سازمان جهانی تجارت نیز شناخته شده است عبارتند از :

- ارتقای استانداردهای زندگی و درآمد
- تضمین اشتغال کامل
- گسترش تولید و تجارت و ایجاد امکان استفاده بهینه از منابع جهان

دوازده موافقت‌نامه چندجانبه کالایی که هر یک به موضوع و یا بخشی خاص اختصاص یافته‌اند موافقت‌نامه‌های وابسته به موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) 1994 محسوب می‌شوند که عبارتند از :

- موافقت‌نامه کشاورزی
- موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی
- موافقت‌نامه منسوجات و پوشاک
- موافقت‌نامه موانع فنی فرا راه تجارت
- موافقت‌نامه ضوابط تجاری سرمایه‌گذاری
- موافقت‌نامه ضدقیمت‌شکنی - ضد دامپینگ
- موافقت‌نامه ارزش‌گذاری گمرکی

- موافقت‌نامه بازرسی پیش از حمل
- موافقت‌نامه قواعد مبدأ
- موافقت‌نامه روبه‌های صدور مجوز ورود
- موافقت‌نامه یارانه‌ها و اقدامات جبرانی
- موافقت‌نامه حفاظت‌ها

اهداف گات

- دستیابی به یک نظام تجاری بین‌المللی آزاد و بدون تبعیض
- ارتقاء سطح زندگی مردم در کشورهای عضو
- فراهم ساختن امکانات نیل به اشتغال کامل در اثر گسترش تجارت جهانی
- افزایش درآمد واقعی و سطح تقاضای مؤثر
- بهره‌برداری کامل و کارا از منابع جهانی
- گسترش تولید و تجارت بین‌المللی کالا
- رفع موانع و مشکلات موجود در زمینه گسترش تجارت جهانی

در سال 1986 مذاکره‌ای تحت عنوان دور اروگوئه آغاز شد و پس از 7 سال مذاکره تصمیم مهمی در زمینه تجارت جهانی توسط کشورهای عضو اتخاذ گردید. این تصمیم مهم همانا تأسیس سازمان جهانی تجارت می باشد که عملاً نیز جایگزین موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت می گردد.

تشکیل سازمان تجارت جهانی World Trade Organization

سازمان تجارت جهانی مانند اکثر سازمان‌های جهانی، سیر تاریخی طولانی را تا امروز پشت سر گذاشته است. چرا که موضوع تشکیل سازمان‌های فرامرزی دولتی، با موضوع حاکمیت ملی دولت‌ها در موارد متعددی تداخل دارد. لذا هر قدر دامنه فعالیت اینگونه سازمان‌ها گسترده‌تر باشد و تعداد بیشتری از دولت‌ها در آنها عضویت داشته باشند به همان نسبت، فرایند تشکیل نیز پیچیده‌تر و غالباً طولانی‌تر خواهد بود. فرایند تشکیل سازمان تجارت جهانی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و تلاش گسترده جهانی طی ده‌ها سال پشتوانه آن بوده است. در

واقع، سازمان تجارت جهانی برای پاسخ به یک نیاز اساسی جامعه جهانی تشکیل شده است. این نیاز اساسی جامعه جهانی، عبارت است از :

وجود یک مرجع مقتدر جهانی به منظور نظام بخشیدن به روابط اقتصادی جهانی که بعضاً موجب کشمکشهای شدید سیاسی بین کشورها گردیده است و حتی بسیاری معتقدند که یکی از زمینه‌های بروز دو جنگ جهانی، همین تنش‌های شدید سیاسی با منشأ اقتصادی بین کشورهای برتر در تجارت بین‌المللی بوده است. به همین منظور، بعد از جنگ جهانی اول، تجربه جامعه جهانی از نظر میزان خسارات مادی و تلفات انسانی ناشی از این جنگ، موجب گردید که برای جلوگیری از زمینه‌های بروز جنگی مشابه، در سال 1927 کنفرانسی زیر نظر جامعه ملل و با مشارکت نمایندگان حدود پنجاه کشور جهان در رابطه با موضوعات مربوط به تولید و تجارت در شهر ژنو تشکیل شود. هدف برگزارکنندگان کنفرانس مزبور، توسعه روابط اقتصادی کشورهای جهان از طریق کاهش محدودیت‌های دولت‌ها در تجارت خارجی برای مقابله با زمینه‌های ایجاد جنگ جهانی اول بود. ولی به رغم برگزاری کنفرانس مزبور، دولت‌های بزرگ در اقتصاد جهانی با اتخاذ تدابیری طی سال‌های بعد، عملاً برخلاف اصول مقرر در کنفرانس عمل کردند؛ لذا به تدریج رقابت اقتصادی بین دولت‌های مزبور به تنش شدید سیاسی منجر گردید. بروز جنگ جهانی دوم در ابعادی وسیع‌تر از جنگ جهانی اول، مجدداً دولت‌های طرف اصلی جنگ را به فکر سامان بخشیدن به نظام اقتصاد بین‌الملل انداخت. در همین راستا، در سال 1944 با آشکار شدن علائم خاتمه جنگ، به دعوت رئیس جمهور وقت آمریکا (روزولت)، کنفرانسی در شهر برتن‌وودز آمریکا و با حضور نمایندگان 44 کشور جهان برگزار گردید و طی آن موافقت‌نامه تأسیس صندوق بین‌المللی پول و بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه به تصویب رسید. این دو نهاد بین‌المللی، هم‌اکنون نیز نقش مهمی در اقتصاد بین‌المللی ایفا می‌کنند. در زمینه تجارت بین‌المللی نیز اقدامات موثری بعد از جنگ جهانی دوم صورت گرفت، که مهمترین آنها پیشنهاد دولت آمریکا در سال 1945 مبنی بر تشکیل کنفرانس بین‌المللی برای تشکیل سازمان تجارت بین‌المللی بود. کنفرانس مزبور در سال 1946 در لندن برگزار گردید، ولی به دلیل اختلاف نظر شدید کشورهای شرکت‌کننده، بدون حصول نتیجه‌ای پایان یافت ولی تلاش کشورها در این زمینه ادامه یافت و توسط چند کشور غربی پیش‌نویس منشور تجارت جهانی تهیه و به کنفرانس هاوانا که در سال 1948 در کوبا برگزار شده بود، ارائه شد. در جریان مذاکرات مفصلی که در هاوانا صورت گرفت، متن مزبور دچار تغییرات اساسی شد و در نهایت، منشور هاوانا از چند بخش تشکیل گردید که یک بخش از آن، موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت گات بود. بخش دیگر منشور، تأسیس سازمان تجارت بین‌المللی را مطرح می‌ساخت. ولی طرح اخیر با مخالفت نهادهای قانون‌گذاری برخی کشورهای شرکت‌کننده در کنفرانس، به ویژه کنگره آمریکا که دولت آن خود از پیشنهاددهندگان طرح مزبور بود، مواجه شد. لذا طرح تأسیس سازمان تجارت بین‌المللی برای سالیان متمادی مسکوت ماند، ولی موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) با تغییراتی برای چندین دهه، به معیار مهمی در تجارت بین‌الملل مبدل شد.

سازمان تجارت جهانی یک سازمان بین‌المللی است؛ که قوانین جهانی تجارت را تنظیم و اختلافات بین اعضاء را حل و فصل می‌کند. اعضاء سازمان تجارت جهانی کشورهایی هستند که موافقت‌نامه‌های (حدود ۳۰ موافقت‌نامه) این سازمان را امضاء کرده‌اند. مقر سازمان تجارت جهانی در ژنو، سوئیس قرار دارد. تا مارس ۲۰۱۳، ۱۵۹ کشور عضو این سازمان شده‌اند. تاجیکستان در حال حاضر جدیدترین عضو این سازمان محسوب می‌شود.

تفاوت های گات و سازمان تجارت جهانی

1- گات در واقع مجموعه‌ای از قواعد و مقرراتی بود که هرگز از یک مبنای حقوقی به عنوان یک نهاد بین‌المللی برخوردار نبود و به طور موقت شکل گرفته بود در حالی که سازمان جهانی تجارت یک نهاد بین‌المللی ساختار سازمانی دائمی است. این سازمان که از سال 1995 جایگزین گات شده است یک سازمان بین‌المللی است که علاوه بر موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت در چارچوب موافقتنامه‌های متعدد دیگری بر حقوق و تعهدات اعضاء نظارت می‌کند.

2- مقررات گات تنها شامل تجارت کالاها بود در حالی که موافقتنامه سازمان جهانی تجارت علاوه بر تجارت کالاها، تجارت خدمات و جنبه‌های تجاری مرتبط با مالیکت معنوی را نیز در بر می‌گیرد.

3- یک تفاوت دیگر گات با سازمان جهانی تجارت در نظام حل و فصل اختلافات است. در سازمان جهانی تجارت مقررات تفصیلی‌تر و عملی‌تری در مورد بررسی و اجرای تصمیمات نظام حل و فصل اختلاف وجود دارد. نظام حل و فصل اختلافات این سازمان محدودیت زمانی برای بررسی تعیین کرده و از این لحاظ از سرعت بیشتری نسبت به نظام حل و فصل اختلافات گات برخوردار است. در این نظام که جنبه خودکار دارد احتمال کارشکنی و تأخیر کمتر است. همچنین یک نهاد برای فرجام خواهی و بررسی نظرات هیأت حل و فصل اختلافات نیز در سازمان تجارت وجود دارد.

اهداف یاد شده در مقدمه موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت یعنی مواردی همچون بالا بردن سطح زندگی مردم کشورهای عضو، فراهم نمودن امکانات ایجاد اشتغال کامل، افزایش درآمدهای واقعی و بالا بردن سطح تقاضا، و بهره برداری مؤثر از منابع جهانی و گسترش تولید تجارت بین‌المللی اهداف سازمان جهانی تجارت نیز است.

به اضافه اینکه در این سازمان گسترش تولید و تجارت خدمات نیز علاوه بر گسترش تولید و تجارت کالاها مد نظر قرار گرفته است و استفاده از منابع جهانی هم به حمایت از محیط زیست و رشد پایدار مشروط شده است.

اهداف سازمان تجارت جهانی

- ارتقای سطح زندگی
- تامین اشتغال کامل در کشورهای عضو
- توسعه تولید و تجارت و بهره‌وری بهینه از منابع جهانی
- دستیابی به توسعه پایدار با بهره‌برداری بهینه از منابع
- حفظ محیط زیست
- افزایش سهم کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته از رشد تجارت بین‌المللی
- مدیریت و نظارت بر اجرای موافقتنامه‌ها
- مجمعی برای مذاکرات تجاری چندجانبه
- مکانیسم حل و فصل اختلافات تجاری
- بررسی و ارزیابی سیاست‌های تجاری اعضا
- همکاری با دیگر سازمان‌های بین‌المللی در زمینه مدیریت اقتصاد جهانی

اصول سازمان تجارت جهانی

سازمان جهانی تجارت نیل به این اهداف را بر مبنای اصول زیر تعقیب می‌کند :

- اصل عدم تبعیض
- اصل آزاد سازی تجاری
- اصل تجارت عادلانه
- اصل شفافیت
- اصل رفتار ویژه و متفاوت با کشورهای در حال توسعه
- اصل دامپینگ

توضیحات مربوط به اصول فوق‌الاشعار

این سازمان اصول خاصی برای ورود دارد که "کشورهای عضو می‌بایست به این اصول پایبند باشند" و در صورت پایبند نبودن، مجازات‌هایی علیه این کشورها اعمال می‌شود. مهم‌ترین این اصول عبارت‌اند از:

اصل عدم تبعیض و اصل دولت کامله الوداد : طبق این اصل، اگر کشوری امتیاز بازرگانی یا تعرفه‌ای را در مورد یکی از کشورهای عضو اعمال نماید، این امتیاز یا تعرفه می‌بایست در مورد تمام شرکای تجاری عضو سازمان تجارت جهانی تعمیم یابد. البته این اصل یک استثناء نیز دارد که به همگرایی‌های اقتصادی مانند اتحادیه‌های گمرکی بین چند کشور مربوط می‌شود. این استثناء بدین معناست که سازمان تجارت جهانی، سایر پیمان‌های تجاری (مانند اتحادیه اروپا یا نفتا) را نیز به رسمیت می‌شناسد.

استفاده از محدودیت‌های غیرتعرفه‌ای در تجارت همچون سهمیه‌بندی و صدور پروانه واردات ممنوع است و کشورها تنها با استفاده از وضع تعرفه‌های گمرکی مجازند از صنایع داخلی حمایت نمایند.

اصل آزاد سازی تجاری : پس از حذف موانع تجاری غیرتعرفه‌ای، کشورها می‌بایست تعرفه‌های گمرکی خود را تثبیت نمایند و به تدریج آن را کاهش دهند. البته این اصل نیز در مورد محصولات کشاورزی در کشورهایی که با مشکلات در پرداخت‌ها مواجه هستند، استثناء قایل شده است.

اصل رفتار ویژه و متفاوت با کشورهای در حال توسعه: برای کمک به رقابت محصولات تولیدی در کشورهای در حال توسعه، برقراری نظام تعرفه‌های ترجیحی با هدف اعطای امتیازات تجاری به بعضی از فرآورده‌های این کشورها مجاز است.

دامپینگ: کشورها مجاز به انجام هرگونه اقدامی که جنبه فروش زیرقیمت تمام شده (DUMPING) داشته باشد، نیستند.

اصل تجارت عادلانه: لازم است کشورها در مورد کالاهای داخلی و وارداتی رفتار کاملاً یکسانی داشته باشند. انجام مشورت در مورد سیاست‌های بازرگانی با دیگر اعضا و حل و فصل اختلافات ناشی از روابط تجاری از طریق مذاکره.

البته باید توجه داشت که بر این اصول استثنائات زیادی وارد شده است و اینطور نیست که همه کشورهای عضو سازمان جهانی تجارت با هر سطحی از توسعه اقتصادی و یا هر میزان از حجم اقتصاد و تجارت به یک اندازه ملزم به رعایت این اصول باشند.

ارکان سازمان تجارت جهانی

سازمان تجارت جهانی برای دستیابی به موافقتنامه‌های مورد تایید اعضاء و نیز نظارت بر حسن انجام آنها از وجود ارکان مختلف تصمیم‌گیری، نظارتی، اجرایی و حقوقی بهره می‌برد. این ارکان عبارت‌اند از: کنفرانس وزیران، شورای عمومی، رکن حل اختلاف، رکن بررسی خط مشی تجاری و شوراها، کمیته‌ها، دبیرخانه، نشست‌های غیررسمی.

کنفرانس وزیران

کنفرانس وزیران بالاترین رکن سازمان تجارت جهانی است و نمایندگان همه اعضاء را دربر می‌گیرد. اختیارات کنفرانس وزیران عبارت است از: محقق ساختن کارکردهای سازمان، اتخاذ اقدام‌های لازم در این راستا و تصمیم‌گیری در زمینه توافقنامه‌های تجارت چندجانبه در صورت درخواست هریک از اعضاء.

شورای عمومی

شورای عمومی، عالی‌ترین رکن تصمیم‌گیری بعد از کنفرانس وزیران در سازمان تجارت جهانی است که درباره موضوعات روزمره و کارکردهای این سازمان نظر می‌دهد. مقر این شورا در ژنو قرار دارد و معمولاً هر دو ماه یکبار تشکیل جلسه می‌دهد. شرکت‌کنندگان در جلسات شورای عمومی را نمایندگان همه اعضاء (معمولاً سفرا یا معادل آنها) تشکیل می‌دهند. شورای عمومی مستقیماً به کنفرانس وزیران گزارش می‌دهد.

رکن حل اختلاف

ممکن است یک دولت عضو سازمان مدعی شود که عضو دیگری معاهده یا تعهدی را برخلاف مصالح وی نقض نموده است. در چنین شرایطی، شورای عمومی به عنوان رکن حل اختلاف تشکیل جلسه می‌دهد.

رکن بررسی خط مشی تجاری

شورای عمومی، همچنین می‌تواند به عنوان رکن بررسی خط مشی تجاری تشکیل جلسه دهد. این رکن ریاست، قوانین و رویه خاص خود را دارد و به تجدیدنظر در سیاست‌های تجاری اعضاء برای آماده کردن آن در مکانیزم بازننگری در سیاست تجاری می‌پردازد. در ابتدای هر سال ریاست و دو معاونت این رکن از بین اعضاء برای یک سال انتخاب می‌گردند.

شوراها

شوراها برای اجرای وظایف سازمان تجارت جهانی و عموماً زیر نظر شورای عمومی تشکیل می‌شوند. این شوراها به صورت تخصصی و وظیفه بررسی و تدوین موافقتنامه‌های عمومی را بر عهده دارند. این شوراها عبارت‌اند از :

1. شورای تجارت کالا
2. شورای تجارت خدمات
3. شورای جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت فکری

کمیته‌ها : سه کمیته اصلی در سازمان تجارت جهانی وجود دارد :

- کمیته تجارت و توسعه
- کمیته محدودیت‌های تراز پرداخت‌ها
- کمیته بودجه، مالی و تشکیلاتی

وظایف این کمیته‌ها بر مبنای موافقتنامه‌های تجاری چندجانبه و مصوبات شورای عمومی تعریف می‌شود. عضویت در این کمیته‌ها برای تمامی اعضاء سازمان تجارت جهانی آزاد است.

دبیرخانه :

دبیرخانه سازمان جهانی تجارت که مقر آن در شهر ژنو سوئیس است مسئول اداره امور اداری است. عمده فعالیت دبیرخانه مربوط به مذاکرات الحاق اعضاء جدید و ارائه مشورت‌های لازم به کشورهای متقاضی عضویت در سازمان می‌باشد. در رأس دبیرخانه مدیر کل قرار دارد که توسط شورای عمومی انتخاب می‌شود. مدیر کل با همکاری معاونان خود امور دبیرخانه و بخش‌های مختلف آن را اداره می‌کند.

نشست‌های غیررسمی :

اگرچه نشست‌های غیررسمی در قالب نمودار تشکیلاتی سازمان جهانی تجارت قرار ندارد، اما از آنجا که تصمیم‌گیری در این سازمان بر اساس اجماع آراء صورت می‌گیرد شکی نیست که دستیابی به این امر بدون رایزنی‌های قبلی بین اعضاء امکان‌پذیر نخواهد بود. بر همین اساس مشورت‌های غیررسمی در اشکال مختلف حتی در سطح رؤسای هیأت‌های نمایندگی نقش مهمی در نیل به اجماع نظر اعضاء سازمان ایفا می‌کند و لازمه نشست‌های رسمی کمیته‌ها و شوراهاست. این رایزنیها در زمینه موافقت اعضاء با قبول عضویت یک کشور جدید بسیار حائز اهمیت است.

عضویت در سازمان تجارت جهانی (عضویت ناظر)

هدف از عضویت ناظر در سازمان جهانی تجارت، آشنایی بیشتر عضو ناظر با فعالیتهای سازمان و کسب آمادگی برای الحاق است. کشوری که با تسلیم درخواست الحاق (عضویت کامل) و پذیرش آن توسط شورای عمومی وارد فرآیند الحاق می‌گردد، خودبه‌خود به عضویت ناظر سازمان جهانی تجارت در می‌آید و می‌باید جهت دنبال کردن جلسات دیگر گروههای کاری تشکیل شده برای الحاق و شوراها و کمیته‌های مختلف سازمان جهانی تجارت حداکثر بهره‌برداری را بنماید. پس از اجماع شورای عمومی و برخورداری کشور متقاضی از عضویت ناظر، عضو ناظر می‌تواند در جلسات گروههای کاری و تشکیلات وابسته شورای عمومی که مقتضی بداند جز کمیته اداری مالی و بودجه شرکت کند. اعضاء ناظر به مجموعه اسناد اصلی سازمان دسترسی دارند و می‌توانند از کمکهای کارشناسی دبیرخانه در خصوص فعالیتهای سازمان و مذاکرات الحاق برخوردار گردند. اعضاء ناظر می‌باید هرگونه اطلاعات تکمیلی در خصوص توسعه سیاستهای تجاری و اقتصادی‌شان را در اختیار اعضاء قرار دهند. نمایندگان دول ناظر اگر چه حق رأی ندارند اما در صورتی که فراخوانده شوند می‌توانند به ایراد سخنرانی و یا طرح پیشنهاد پردازند ولی در تصمیم‌گیری شرکت داده نمی‌شوند.

دول ناظر کمترین مبلغ ممکن را برای خدماتی که دریافت می‌کنند، می‌پردازند. آنان بایستی معادل کمترین حق عضویت کاملی که در سازمان پرداخت می‌شود، هزینه پرداخت نمایند و مادام که این تعهدات مالی را پرداخت نمایند نمی‌توانند به سازمان ملحق گردند. هم‌اکنون 32 کشور از عضویت ناظر در سازمان جهانی تجارت برخوردارند که 30 کشور از آنها، از جمله ایران، با تسلیم درخواست الحاقشان و پذیرش آن وارد فرآیند الحاق (عضویت کامل) شده‌اند.

عضویت کامل یا (الحاق)

عضویت در سازمان تجارت جهانی مستلزم پذیرفتن اصول و معاهدات متعددی است که مورد قبول کشورهای عضو قرار گرفته است. این مراحل شامل تقاضای عضویت، پذیرش درخواست (الحاق به عنوان عضو ناظر)، تدوین گزارش سیاستهای تجاری کشور، تشکیل گروه کاری الحاق و در نهایت مذاکرات دوجانبه و چندجانبه‌ای به منظور تعیین شرایط عضویت و حصول توافق برای الحاق می‌باشد. هم‌اکنون سازمان تجارت جهانی ۱۵۳ عضو دارد (نزدیک به تمامی ۱۲۳ کشوری که اجلاس اروگوئه شرکت کردند، امروز در این سازمان عضو دائم شده‌اند) بیست و هفت بخش از اتحادیه اروپا نیز به عنوان نمایندگان اتحادیه حضور دارند اعضاء می‌بایست در طی مراوداتی با دیگر کشورهای عضو تعامل داشته باشند و لزوم عضویت در سازمان این امر را تایید نمی‌کند که کشورها می‌توانند در منطقه اقلیمی خود خودکفا باشند و یا به استقلال دیگر کشورها صدمه‌ای وارد بیاورند.

کشوری که به عضویت سازمان تجارت جهانی پذیرفته می‌شود، باید اقدامات زیر را انجام دهد :

1- آزادسازی تجارت خارجی : برداشتن موانع تعرفه‌ای و غیرتعرفه‌ای یا کاهش آنها. طبق موافقتنامه سازمان تجارت جهانی وضع موانع تجاری غیرتعرفه‌ای، غیرقانونی می‌باشد. البته برای کشورهای در حال توسعه استثنائاتی قائل شده‌اند. مثلاً کشورهای مزبور می‌توانند برای حمایت از صنایع نوزاد خویش تعرفه‌های گمرکی وضع کنند. همچنین کاهش تعرفه برای کشورهای در حال توسعه به صورت تدریجی و در طیف زمانی خاصی می‌باشد.

2- آزادسازی نرخ کالاهای خدمات: برداشتن سوبسیدها و کمک‌های دولتی که به تولید کالا و خدمات داده می‌شود، برای تحقق این مورد می‌باشد. البته تعدادی از سوبسیدها مثل سوبسیدهای تحقیق و توسعه، سوبسید مربوط به خصوصی‌سازی و سوبسید کالاهای مصرفی، سوبسید سبز محسوب شده و کشور عضو ملزم به حذف آنها نمی‌باشند.

3- آزادسازی نرخ ارز : شامل حذف ارائه هرگونه ارز سوبسیددار می‌باشد.

4- آزادسازی نرخ بهره

5- لغو انحصارات دولتی و خصوصی در تولید و قیمت‌گذاری کالاها و خدمات

6- جریان آزاد اطلاعات : شامل در اختیار گذاشتن اطلاعات و مقررات و قوانین تصویبی توسط کشور عضو به سایر اعضا می‌باشد.

7- تخصیص بهینه منابع به وسیله بازار

8- جداسازی دو مفهوم اقتصاد و تأمین اجتماعی.

عضویت در این سازمان به چه ترتیبی است؟

هر کشور، تقاضای عضویت خود را به سازمان ارائه می‌دهد اما موضوع باید بر اساس وفاق عام در دستور کار سازمان قرار گیرد. پس از طی این مرحله سازمان کارگروهی را برای مذاکرات چندجانبه با کشور متقاضی تشکیل می‌دهد. هر یک از اعضا می‌توانند تقاضای عضویت در کارگروه داشته باشند. در این چارچوب کشورها با دولت متقاضی، شرایط پذیرش عضویت را بررسی و البته امتیازاتی هم درخواست می‌کنند. در وهله اول کشور متقاضی گزارش جامعی از وضع اقتصادی و تجاری خود عرضه می‌کند و متقابلاً اعضا سوالات خود را در مورد

ساختار تجاری و اقتصادی ارائه می‌دهند تا کشور متقاضی عضویت به سوالات مذکور پاسخ دهد. این فرایند ممکن است بارها و بارها تکرار شود اما در نهایت شرایط عضویت در سازمان از جمله جدول نحوه حذف موانع غیرتعرفه‌ای و کاهش تدریجی موانع تعرفه‌ای توسط کارگروه به سازمان پیشنهاد می‌شود و با تصویب سازمان کشور متقاضی به عضویت پذیرفته می‌شود. این فرایند عموماً طولانی است و حتی می‌تواند بیش از یک دهه به درازا بکشد.

عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی

در 12 سال تأسیس سازمان تجارت جهانی 23 عضو جدید به 128 عضو اولیه این سازمان افزوده شده است که روند الحاق برای آنها به طور متوسط بیش از هفت سال به طول کشیده است. بدین خاطر است که فرآیند الحاق به سازمان تجارت جهانی اساساً یک فرآیند مذاکره است که طی آن شرایط عضو در توافق بین اعضاء سازمان با کشور متقاضی الحاق تعیین می‌شود. کشورهای متقاضی الحاق باید بپذیرند اقداماتی را جهت مطابقت قوانین ملی خود با مقررات موافقتنامه‌های چندجانبه سازمان به عمل آورند و البته ممکن است تعهدات بیشتری نسبت به این قواعد نیز از کشور متقاضی خواسته شود.

در حال حاضر اقتصاد دنیا به سازمان جهانی تجارت پیوسته است و این بدان معناست که ایران و چند کشور نحیف و کوچک از نظر اقتصادی و سیاسی هنوز به بزرگترین سازمان تصمیم‌گیر در خصوص فرایندهای تجاری در جهان نپیوسته‌اند و حق تصمیم‌گیری و قدرت تصمیم‌سازی در ساختار اقتصادی جهانی را دارا نیستند. سازمان تجارت جهانی امروز یکی از پایه‌های جهانی شدن، به ویژه در حوزه اقتصاد به شمار می‌رود. بدین‌سان، کشورهای مختلف تلاش می‌کنند برای تسریع روند جهانی شدن و استفاده از منافع آن، این سازمان بین‌المللی را توسعه داده و جایگاهش را ارتقاء بخشند. از دیگر سو کشورهایی که عضو این سازمان نیستند نیز، تلاش می‌نمایند تا به عضویت آن درآمده و با استفاده از امتیازات عضویت در این نهاد بین‌المللی به توسعه اقتصادی و صنعتی دست یابند.

ایران عضو این سازمان نیست و فقط به عنوان عضو ناظر محسوب می‌شود. ایران با وجود برخورداری از عضویت ناظر در جلسات طرف‌های متعاقد و شورای نمایندگان گات تا پایان عمر گات خواستار عضویت کامل در این نهاد بین‌المللی نشد ولی با تأسیس سازمان جهانی تجارت نسبت به تمدید عضویت ناظر خود از گات به این سازمان اقدام کرد و در سال 1995 درخواست عضویت ناظر خود را تسلیم دبیرخانه سازمان جهانی تجارت کرد. اما درخواست عضویت ناظر ایران هیچگاه مورد بررسی شورای عمومی قرار نگرفت. یک سال بعد در سال 1996 و در آستانه برگزاری نخستین نشست وزیران سازمان جهانی تجارت در سنگاپور، ایران خواستار برخورداری از عضویت ناظر در نشست وزیران سنگاپور شد. این درخواست مورد بررسی نشست شورای عمومی در سال 1996

قرار گرفت. در این نشست رئیس جلسه شورای عمومی پس از طرح درخواست ابراز داشت که بر مبنای مشورت- هایی که انجام داده است در خصوص پذیرش این درخواست اجماع وجود ندارد.

درخواست الحاق ایران نیز تا نزدیک به پنج سال بعد در دستور کار جلسات شورای عمومی قرار نگرفت و سرانجام در سال 2001 برای نخستین بار در دستور کار شورای عمومی سازمان تجارت جهانی قرار گرفت و از آن زمان تا مدت نزدیک به چهار سال به دلیل مخالفت آمریکا اجماع شورای عمومی با آغاز فرایند الحاق که به منزله اعطای عضویت ناظر در سازمان تجارت جهانی است به دست نیامد. این درخواست در سال 2005 برای بیست و دومین بار مورد بررسی شورای عمومی سازمان تجارت جهانی قرار گرفت و این بار آمریکا از مخالفت خود دست برداشت و درخواست اجماعاً به تصویب رسید و ایران وارد فرآیند الحاق شد. با پذیرش درخواست الحاق ایران در بیست و دومین مرتبه بررسی آن در شورای عمومی سازمان تجارت جهانی ایران به عضویت ناظر سازمان تجارت جهانی درآمد و روند عضویت کامل (الحاق) این سازمان را آغاز کرد. این وضعیت به ایران اجازه می‌دهد در تمامی جلسات و نشست‌های کاری سازمان تجارت جهانی جز کمیته اداری - مالی و بودجه که مسیر عضویت جداگانه‌ای دارد، شرکت کند و به ایراد سخنرانی یا طرح پیشنهاد بپردازد. به اسناد سازمان دسترسی داشته باشد، از کمک‌های کارشناسی سازمان استفاده کند. ایران برای عضویت کامل در این سازمان راهی طولانی در پیش دارد.

عضویت ایران در WTO و آثار آن بر توسعه صادرات غیر نفتی

ایران با اجرای دو برنامه توسعه اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی، زمینه مساعدی برای بهبود ساختار اقتصادی، رشد سرمایه‌گذاری تولیدی و صنعتی به وجود آورد و از سوی دیگر با عنایت به محدودیت منابع نفت و ضرورت کاهش وابستگی به صادرات نفتی رشد صادرات غیرنفتی برای ادامه حیات اقتصادی کشور الزامی گردید که نیاز به تقویت توان رقابت تولیدات داخلی، بهبود کیفیت محصولات و بازاریابی و دسترسی به بازارهای بین‌المللی دارد.

کشورهایی که بدون پیوستن به WTO به فعالیتهای اقتصادی و تجاری خود ادامه می‌دهند در برخورداری از مزایای مربوط به دسترسی به بازارهای کشورهای عضو این سازمان، حذف موانع گمرکی و تعرفه‌ای دچار مشکل شده و صادراتشان محدودتر و وارداتشان با هزینه بیشتری تأمین خواهد شد.

کشورهای عمده صادرکننده نفت که بر صادرات تک محصولی نفت تکیه دارند در پیوستن به گات مردد هستند و نفعی در پیوستن به گات و دستیابی به بازارهای جهانی نمی‌بینند، بنابراین چندی است که به نظر می‌رسد آن کشورها نیز در جهت تنوع محصولات صادراتی خود و افزایش صادرات غیرنفتی گام برمی‌دارند. بنابراین چاره‌ای ندارند جز اینکه از معافیتها و تخفیفهای تعرفه‌ای گات استفاده نمایند. کشور ما نیز اگر بخواهد صادرات غیرنفتی

خود را متنوع کند، همچنان که در برنامه 5 ساله اول در این مورد اقدامات مؤثری صورت گرفت، می تواند از این معافیتها استفاده کند.

موانع و مشکلات پیوستن ایران به سازمان تجارت جهانی

- مشکلات سیاسی
- مشکلات ناشی از قوانین و مقررات
- عدم توافق تصمیم گیران
- حمایت از صنایع داخلی
- کشورهای مخالف عضویت ایران در WTO بخصوص آمریکا
- ناتوانی در رقابت
- ضعف تکنولوژی
- فرهنگ بازار سنتی
- اقتصاد دولتی و انحصارات دولتی
- یارانه بخش کشاورزی
- عدم آمادگی زیر ساختها
- وجود نرخ ارز چندگانه
- کارائی کم مدیران و.....

شرایط لازم برای پیوستن ایران به WTO

- توسعه سیاسی
- احراز سهمی از تجارت جهانی
- ایجاد شرایط تأسیس بنگاههای کوچک
- اصلاح ساختار اقتصادی
- رشد صنعت و بهبود تکنولوژی
- اصلاح نظام ارزی
- حذف یارانه
- استفاده از شیوههای حمایتی WTO
- فعال کردن بخش خصوصی و ایجاد شرایط رقابتی
- تربیت مدیران کارآفرین

- حذف موانع غیر تعرفه‌ای و تعدیل تعرفه‌ها.

مزایای پیوستن ایران به سازمان جهانی تجارت

- دسترسی آسانتر به بازارهای خارجی
- جذب بیشتر سرمایه گذاران خارجی
- امکان استفاده از مشاوره و سیستم‌های حمایتی WTO برای حل اختلافات تجاری
- توسعه صادرات ایران و بخصوص محصولات که در تولید آنها مزیت داریم
- ارتقای کیفی محصولات تولیدی با رعایت استانداردهای بین‌المللی
- اصلاح سیستم‌های حمایتی در اقتصاد
- اجبار دولت به گسترش حیطه عملکرد بخش خصوصی
- کاهش فساد مالی و اداری

معایب پیوستن ایران به WTO

- گسترش بیکاری
- افزایش نرخ تورم
- عدم بهبود وضعیت فقر و توزیع درآمد
- امکان کسری زیاد در تراز بازرگانی به دلیل افزایش واردات
- زوال بسیاری از شرکتهای داخلی به دلیل عدم توانایی در رقابت
- تهدید امنیت ملی کشور

مشکلات سیاسی پیوستن ایران به WTO

بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول پیشنهاد می‌کنند که کشورهای توسعه نیافته که با کمبود سرمایه و تکنولوژی روبه‌رو هستند می‌توانند با جلب سرمایه‌گذاری خارجی و شرکتهای چند ملیتی این مشکل را رفع نمایند. شرکتهای چند ملیتی در گزارشات خود علت عدم فعالیت در ایران را تضاد سیاسی آن با آمریکا ذکر کرده‌اند. این تضاد سیاسی حتی پیوستن ما به WTO را مشکل ساخته چرا که درخواست عضویت ما با وتوی آمریکا روبه‌رو می‌شود.

نکات تکمیلی

پیوستن به WTO بازار رقابتی بزرگی را پیش روی تولید کنندگان ایرانی می‌گشاید که از طریق آن می‌توانند توانمندیهای خویش را جهانی سازند. در وضعیت فعلی بیشتر صادرات ایران (صادرات غیرنفتی) یا بر اساس تفاهم میان دولتها یا با ارزان فروشی کالاهای ساخت داخل انجام می‌شود که علیرغم افزایش صادرات غیرنفتی در سالهای اخیر، سودی جز تورم فزاینده در بازار داخلی، نصیب اقتصاد کشور نشده و بیشتر ارز ناشی از صادرات در بانکهای بین‌المللی بلوکه شده و به دلیل غیرواقعی بودن بازار ارز با نرخ داخلی، صادرکنندگان علاقه‌ای به انتقال این ارزها که می‌تواند سبب رونق اقتصاد و بازار داخلی گردد ندارند. در حالی که در سایه گات تولیدکننده و صادرکننده در بازار آزاد و میدان رقابتی قرار گرفته و کسب سود، تنها در سایه تولید کالای مرغوبتر و تأمین نظر جامعه مصرف کنندگان بزرگ جهانی، امکان پذیر خواهد بود. بنابراین گات هم می‌تواند ارتقای سطح کیفیت کالای داخلی شود و هم هرگونه سرمایه گذاری تازه برای افزایش تولید را که نهایتاً به کاهش قیمت تمام شده هر واحد کالا منجر می‌شود، جذب کند. باید توجه داشت که یکی از امیدهای ایران برای حضور آینده خود در گات محصولات متنوع بخش کشاورزی است که در فصولی از سال به دست می‌آیند که در مراکز خصوصی اروپا بازار مناسبی خواهند داشت، اما با وجود حمایت‌هایی که در سالهای اخیر از صادرات غیرنفتی صورت گرفته هنوز قدرت کافی را برای کسب سود بیشتر در این زمینه نیافته‌ایم. بنابراین تا زمانی که به تحول در ساختار تجارت خارجی کشور و بسترسازی اقتصادی و افزایش توان رقابت محصولات صادراتی کشور نپرداخته‌ایم، باید مسأله عضویت در WTO را با تأمل و اندیشه بیشتری دنبال کنیم.

ای نسخه ی نامه ی الهی که تویی

ای آینه ی جمال شاهی که تویی

از خود بطلب هر آنچه در عالم هست

از خود بطلب هر آنچه خواهی که تویی

حضرت مولانا

لبخند بر لبانتان:

یاشار طاهری